

УДК 378

Ольга Ельбрехт, доктор педагогічних наук,

завідувач кафедри управління навчальним закладом
ПВНЗ “Краматорський економіко-гуманітарний інститут”

МОДЕРНІЗАЦІЯ ЗМІСТУ ПІДГОТОВКИ МЕНЕДЖЕРІВ: ГЛОБАЛЬНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА НАЦІОНАЛЬНА СПЕЦИФІКА

У статті обґрунтовується необхідність модернізації змісту професійної підготовки менеджерів в Україні. Аналізуються глобальні тенденції та національна специфіка у побудові змісту навчання таких фахівців.

Ключові слова: менеджер, професійна підготовка, вища освіта, зміст навчання, модернізація.

Лит. 5.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Модернізації змісту підготовки менеджерів притаманні певні глобальні тенденції за одночасного відображення національної специфіки. Дослідження вчених свідчать, що в сукупності умов, які визначають якість підготовки спеціалістів у ВНЗ, чільне місце належить розробленню підходів до визначення змісту, організаційних форм і методів навчання з огляду на мету і специфіку діяльності ВНЗ.

За інтенсивного розвитку міжнародного освітнього простору, проблеми підготовки фахівців доцільно розв'язувати через інтеграцію з кращими здобутками світової педагогічної думки і творче використання досвіду зарубіжних країн – Великої Британії і США. ВНЗ цих країн мають значні педагогічні досягнення і розвинену систему професійної підготовки менеджерів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Підґрунтям нашого дослідження стали наукові праці українських і зарубіжних учених з питань методологічних засад реформування системи вищої освіти України (М. Євтух, І. Волощук) індивідуального підходу у формуванні професійної компетентності майбутніх фахівців (М. Євтух), класифікації стереотипів поведінки (Х. Мінциберг), опису головних компонентів компетентісної освіти у США (Д. Грейсон) та інші.

Мета і завдання: проаналізувати глобальні і вітчизняні тенденції, притаманні модернізації змісту підготовки менеджерів, виявити подібності і відмінності у навчальних програмах з підготовки менеджерів, які застосовують зарубіжні й вітчизняні ВНЗ, визначити доцільні напрями модернізації змісту вищої освіти менеджерів в Україні.

Виклад основного матеріалу. Загалом вимоги до змісту підготовки фахівців такого профілю та їхніх кваліфікаційних характеристик сформульовані у керівних і нормативних документах, основним з яких є Державний

освітній стандарт. Відповідно до положень цих документів розробляється навчальний план із спеціальності, в якому головна роль належить професійній складовій. Проте сьогодні навчальні плани не розраховані на обсяг знань і вмінь, запитуваних менеджерами. Спроби викладачів-практиків залагодити це становище переважно призводять до того, що деякі питання, передбачувані програмою, не вирішуються або вирішуються поверхово; наразі виникає загроза перевантаження студентів.

Модернізації змісту підготовки менеджерів притаманні певні глобальні тенденції за одночасного відображення національної специфіки. Порівняльний аналіз дав змогу виявити подібності і відмінності в структурі навчальних програм з підготовки менеджерів, які застосовують зарубіжні й вітчизняні ВНЗ. Так, в Україні нормативна і варіативна частини ОПП з підготовки бакалаврів з напрямку 6.030 601 “Менеджмент” містять три цикли дисциплін, а саме: гуманітарної, природничо-наукової та загальноекономічної, професійної та практичної підготовки. Перевага віддається навчальним дисциплінам з професійної підготовки (2376/66 академічних годин), далі йдуть навчальні дисципліни природничо-наукової та загальноекономічної підготовки (972/27), найменше значення мають навчальні дисципліни гуманітарної підготовки (756/21). Структура програм багатьох ВНЗ у Великій Британії, Канаді й США крім базової (в Україні має назву “нормативна”) і варіативної складових може містити й інші складові, наприклад “загальна освіта” і “курси на вибір”. Рухливість структури добору навчальних предметів в Україні забезпечується варіативною складовою. Зарубіжні ВНЗ передбачають рухливість структури навчальних предметів і в межах базової складової, що дає змогу вчасно переорієнтувати навчання до кінця другого року навчання (перед останнім вибором студентів) [1].

Британські вчені визначають п'ять головних

МОДЕРНІЗАЦІЯ ЗМІСТУ ПІДГОТОВКИ МЕНЕДЖЕРІВ: ГЛОБАЛЬНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА НАЦІОНАЛЬНА СПЕЦИФІКА

підходів, які застосовують навчальні заклади до проектування навчальних програм [2, 44]. Систематичний: ґрунтується на визначених потребах у досягненні прогнозованих результатів. Передбачає зміни в плануванні програми з огляду на зміни у вимогах суспільства й адаптації дизайну для кожної навчальної групи. Інтелектуальний: аналізує зміст дисципліни в контексті певної інформації і навичок, які необхідно сформулювати. Зважає на рівні аналізу концептуальних положень (макро... або мікро...). Проблемоспрямований: визначає одну або більше специфічних проблем. Акцентує на процесі усвідомлення проблеми. Спрямований на її розв'язання засобом висновування. Креативний: передбачає здійснення навчального процесу на засадах вивчення й опанування досвіду та взаємодії в групі студентів. Тренінговий: результати досягаються через набуття навичок на тренінгах і під час роботи в майстернях. Як показав аналіз навчальних програм, для їх проектування деякі заклади використовують той чи той з означених підходів, інші – їх комбінацію. Програми зарубіжних навчальних закладів засвідчують, що менеджмент-освіта тяжіє до останніх трьох підходів. Ці підходи акцентують увагу на розвитку практичних навичок, діяльнісному аспекті навчання.

Навчальний процес у межах підготовки менеджерів у ВНЗ Великої Британії, Канади і США відзначається значною різноманітністю. Програми в галузі менеджмент-освіти багатодисциплінарні і передбачають різні освітні рівні й кваліфікації працівників з досвідом роботи і без нього. Аналіз програм засвідчує наявність широкого кола предметів і їх різних комбінацій, зокрема бізнес-адміністрування і менеджмент, спеціалізовані курси з зважуванням на різні аспекти бізнесу і менеджменту. Наприклад, маркетинг і операційний менеджмент, менеджмент у галузі туризму, готельного бізнесу і т.ін. ВНЗ також передбачають об'єднання програм, у яких вивчення бізнесу і менеджменту поєднується з вивченням інших галузей знань, зокрема мови, психології, економіки, права, комп'ютерної науки, фінансів тощо. Останніми роками зміст і структури програм зазнали змін. Спостерігається співставлення традиційних академічних курсів, акредитованих закладами вищої освіти, і екстернальними структурами, зокрема Awarding Body Edexcel (UK). В Об'єднаному Королівстві багато навчальних закладів пропонують одно-дворічні програми "top ups" HND з отриманням ступенів BA і BSc у галузі бізнесу і менеджменту. Деякі заклади освіти

створюють свої програми з опертям на базові програми такої структури, як Чартерна ініціатива з менеджменту (Management Charter Initiative – MCI).

Отже, у вітчизняних і зарубіжних ВНЗ значна частина навчальних предметів є традиційними, і національні відмінності в їх змісті не надто великі. Зокрема, важливим завданням вважається формування міцних знань і навичок з менеджменту й адміністрування, права, фінансової діяльності, маркетингу, обліку й аудиту, економіки, математики, інформаційних систем і технологій, міжнародних економічних відносин, іноземної мови тощо. Про національну специфіку підготовки менеджерів в Україні свідчить наявність у програмах таких предметів, як історія України, історія української культури, українська мова (за професійним спрямуванням).

Підвищення престижу традиційних предметів професійної підготовки, оновлення їх змісту може відбуватися через уведення нових тем, представлення положень сучасних теорій менеджменту. Зокрема, новими і цікавими для сучасних менеджерів в Україні виявляються проблеми управління ризиками, страхування ризиків, управління економічною безпекою організації, організація служб безпеки в організаціях, реструктуризація підприємств і організацій, кризовий менеджмент, управління процесом міжнародної економічної інтеграції тощо.

Менеджмент як практика управління охоплює весь процес виробництва й обміну і містить: управління виробництвом, маркетингом, фінансовою діяльністю, кадрами, облік, контроль і аналіз господарчої діяльності. Ці питання складають предмет навчальних дисциплін з менеджменту, які входять у навчальні програми, розглядаються на прикладі конкретних ситуацій. Тут відстежується прямий зв'язок теорії і практики.

На тлі дискусій, зіткнення різних поглядів відбувається процес модернізації предметів гуманітарної підготовки (філософія, історія України, історія української культури, українська мова, іноземна мова, фізична культура). Так, під час вивчення філософії майбутні менеджери мають осмислити проблеми суспільства і людства. Але філософські концепції, буває, розглядаються без зважування на конкретні сучасні умови суспільного життя і соціальних відносин. Значні зміни вносяться у курси історії, пов'язані з встановленням нових історичних фактів і відповідним трактуванням історичних подій, посиленням уваги до економічних і культурних зв'язків між країнами.

МОДЕРНІЗАЦІЯ ЗМІСТУ ПІДГОТОВКИ МЕНЕДЖЕРІВ: ГЛОБАЛЬНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА НАЦІОНАЛЬНА СПЕЦИФІКА

Для педагогіки вищої школи характерні певні суперечності щодо розвитку особистості майбутнього спеціаліста. З одного боку, різноманітність форм суспільного життя, багатство інформаційно-комунікативної діяльності студентів зумовлюють тенденцію до всебічного розвитку особистості. З другого, вузькопрофесійна спрямованість, утилітарність навчальних планів, значний обсяг навчального матеріалу породжують протилежну тенденцію – до одностороннього розвитку особистості. Отже, вирішуючи завдання формування всебічно розвиненої особистості майбутніх менеджерів, педагогіка вищої школи має також запобігати їх односторонньому розвитку.

На часі професійне спрямування непрофільних предметів; взаємовплив профільних і непрофільних дисциплін; послідовна реалізація міждисциплінарних зв'язків; створення інтегративних курсів. Ці процеси при вивченні однієї дисципліни передбачають своєчасне надання знань і навичок, необхідних під час вивчення іншої дисципліни за одночасного врахування вже набутих у процесі вивчення іншої дисципліни знань і навичок. Велика роль відводиться таким предметам, як "Педагогіка і психологія", "Педагогіка вищої школи", "Іноземна мова" й ін. Засвоєння цих предметів є засобом соціально-педагогічного впливу на особистість студента. Ці предмети містять значний потенціал розвитку інтелектуальних здібностей, творчих можливостей та професійно важливих якостей. Однак професійне спрямування непрофільних дисциплін вимагає адекватної зміни їх змісту. На практиці ж передбачувані зміни часто не підкріплюються відповідними підручниками, що ускладнює як викладацьку діяльність педагога, так і навчально-пізнавальну діяльність студентів. Постає проблема адаптації навчальних матеріалів до змінних умов спеціальної підготовки або створення нових, що потребує додаткових зусиль педагогічних колективів, певного професійного рівня викладачів, і фінансування. Щоб розв'язати цю проблему, треба скоординувати зусилля адміністрації ВНЗ, відповідних наукових установ та керівних органів освіти [2; 3; 4].

Гуманітарна складова підготовки фахівців, у т.ч. і менеджерів, оновлюється у всіх досліджуваних країнах. Але поряд з урахуванням глобальних тенденцій у цій складовій проявляється і національна специфіка. Так, в Україні до переліку нормативних дисциплін циклу гуманітарної підготовки входить фізичне виховання (216/6 навчальних годин). Ця дисципліна відсутня в навчальних планах з

підготовки менеджерів зарубіжних ВНЗ. Вважаємо за доцільне помістити цю дисципліну у варіативну частину, залишивши її як обов'язкову в межах підготовки менеджерів у фізкультурно-оздоровчій і спортивній галузях [1].

На думку Х. Мінцберга, зміст менеджерської освіти має більше висвітлювати практичну діяльність організацій, містити менше приписів щодо їх функціонування. Отож її зміст доцільно наповнювати серією коротких курсів для бізнес-практиків. Бажано вивчати загальні закономірності менеджменту, знання яких стане у пригоді директорам лікарень, бізнесменам та іншим категоріям керівників. Школи менеджменту мають присвоювати ступінь магістра управління, у разі спеціалізації студентів у галузі управління бізнес-організацією – ступінь магістра бізнес-управління. Дослідник висунув кілька пропозицій щодо формування змісту менеджмент-програм.

По-перше, більше уваги треба приділяти формуванню менеджерських навичок, освіті з оперттям на досвід (можливо третину часу). Однаково важливими є навички з добору інформації, ведення переговорів, ухвалення рішень тощо. Йдеться не лише про навички, що формуються завдяки постійному вправлянню, а й ті, що спираються на інтуїтивні акти. Важливою є пропозиція Х. Мінцберга щодо введення до програм підготовки менеджерів курсу педагогіки (3% всього обсягу програми). Адже менеджери формально або неформально відповідають за навчання працівників, формування у них професійних умінь, надання консалтингових послуг. Утіленню цих видів діяльності сприяє знання законів і принципів педагогіки [5, 195].

По-друге, передбачити описове занурення у світ менеджерської діяльності (інша третина часу). Маються на увазі теоретичні ідеї, засадою яких є систематичні дослідження. Жоден підхід не може повною мірою забезпечити набуття знань і вмінь розв'язувати проблеми, з якими стикаються менеджери, котрі навчаються разом, але працюють у різних організаціях. Отже, доходимо висновку: приписи мають відпрацьовуватись залежно від конкретної ситуації, адаптуватись до потреб тієї чи тієї організації в певний період часу.

По-третє, увагу треба приділяти технологіям, методам і прийомам роботи з людьми. Ці знання дають змогу усвідомити, як поводитися з працівниками і клієнтами. Крім того, менеджери мають знати вузькопрофесійні методи і технології, зокрема комп'ютерні, методи статистики та ін.

Співвідношення гуманітарних, природничо-наукових дисциплін, дисциплін професійної підготовки є спірним питанням. Визнається

МОДЕРНІЗАЦІЯ ЗМІСТУ ПІДГОТОВКИ МЕНЕДЖЕРІВ: ГЛОБАЛЬНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА НАЦІОНАЛЬНА СПЕЦИФІКА

важливість гуманітарної складової освіти менеджерів, яка за своєю сутністю ближча людині і спонукає її до усвідомлення свого призначення. Відтак процес модернізації змісту вищої освіти менеджерів вимагає встановлення раціонального балансу між її складовими.

Висновки. Отже, проведений аналіз показав, що модернізація змісту програм навчання майбутніх менеджерів зумовлена потребою всіх сфер діяльності суспільства в менеджменті нового типу, залежністю розвитку цих сфер від якості освіти фахівців, перебудовою економіки через упровадження нових технологій, необхідністю розв'язання соціально-економічних проблем. В Україні поступово впроваджується зарубіжний досвід, удосконалюються навчальні плани, програми, збільшується вага індивідуальної і самостійної роботи студентів. Проте позитивні зміни є недостатніми. Потрібні подальші заходи з модернізації змісту освіти менеджерів, що має відбуватися за такими напрямками: 1) оновлення змісту традиційних предметів; 2) введення нових предметів, які раніше не зазначалися у навчальних планах; 3) встановлення оптимальної рівноваги між традиційними і новими предметами, обов'язковими й елективними; 4) професійне спрямування непрофільних предметів; взаємовплив профільних і непрофільних дисциплін; послідовна реалізація міждисциплінарних зв'язків; створення інтегративних курсів.

Перспективи подальших досліджень у даному напрямку. До пріоритетних напрямів науково-педагогічних досліджень відносимо проблему чинників впливу на формування змісту підготовки менеджерів для різних галузей.

1. *Галузевий стандарт вищої освіти України. Освітньо-професійна програма підготовки бакалавра. Галузі знань 0306 "Менеджмент і адміністрування" напряму підготовки 030601 "Менеджмент". – Видання офіційне. Київ: МОН України, 2009. – 19 с.*

2. *Ельбрехт О.М. Підготовка менеджерів в Україні в контексті сучасних світових тенденцій розвитку освіти / Ольга Михайлівна Ельбрехт // Гуманізація навчально-виховного процесу: [збірник наук. пр. / За заг. ред. В.І. Сипченка]. – Словянськ: СДПУ, 2009. – Вип. XLVII. – 358 с. – С. 152 – 157.*

3. *Євтух М.Б. Методологічні засади реформування системи вищої освіти України / Микола Борисович Євтух, Іван Степанович Волощук // Вища освіта України. – Дод. 3 (Т. 2) – 2006 р. – 528 с. – (Тем. вип. "Вища освіта України у контексті інтеграції до Європейського освітнього простору").*

4. *Євтух М.Б. Теоретико-методологічні основи підготовки підручника для забезпечення особистісно орієнтованої навчальної діяльності у вищій школі / Микола Борисович Євтух, Олександр Петрович Сердюк // Проблеми підручника для вищої школи: Зб. матер. Наук.-метод. конф., м. Вінниця, 29 – 30 трав. 2001 р. – Вінниця: Універсум-Вінниця, 2001. – С. 15 – 26.*

5. *Mintzberg, Henry. Mintzberg on management: inside our strange world of organizations / Henry Mintzberg. – New York; London: Macmillan: The Free Press. – 1989. – 418 p.*

Стаття надійшла до редакції 03.04.2012

13 травня 2012
День матері

Це міжнародне свято вперше встановлено офіційно Конгресом США 8 травня 1914 року. Після Першої світової війни це свято почали відзначати у Швеції, Норвегії, Данії, Німеччині, Чехії.

В Україні День матері офіційно відзначається щорічно, починаючи з 2000 року, у другу неділю травня.

